

УДК 82:061.23J(430)»19»:821.112.2»19»

РОЛЬ І ФУНКЦІЇ ПИСЬМЕННИЦЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ “ГРУПА 47” В ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ НІМЕЧЧИНИ

Софія Варецька

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів)*

Подано огляд літературного процесу Німеччини другої половини ХХ ст., зокрема увагу зосереджено на становленні й значенні письменницького об'єднання “Група 47” у суспільно-політичному житті країни. Виокремлюються особливості тематики творчості письменників, детальну увагу приділено постаті організатора угруповання – Гансу Вернеру Ріхтеру.

Ключові слова: “Група 47”, письменницьке угруповання, повоєнна німецька література, література свідків, Ганс Вернер Ріхтер.

Поразка у Другій світовій війні, крах нацистської диктатури Гітлера призвели до трансформації світогляду багатьох письменників. З'явилася певна межа поміж письменниками, які жили й працювали до Другої світової війни й після поразки, з'явилися поняття “Ми” й “Вони”, “старе” й “нове”. У цьому “новому” світі почали з'являтися нові обличчя й нікому невідомі прізвища письменників, які прагнули по-новому відтворити свої переживання й світовідчуття – це була література свідків. Таким чином, утворилося письменницьке об'єднання “Група 47”, яке відіграло значну роль у формуванні літературного процесу в Німеччині після Другої світової війни. Діяльність угруповання називають переломним моментом, початком відліку “нової” німецької літератури. Попри те, що на сьогодні немає одностайної думки серед літературознавців щодо належної ролі цього угруповання в літературному процесі, не можна заперечити того факту, що це було найвпливовіше об'єднання повоєнної доби в ФРН. Варто зазначити, що, власне, віднедавна знову виріс літературознавчий інтерес до “Групи 47” серед німецькомовних дослідників, й за останніх 20 років вийшло чимало монографій, щоденників, мемуарів та статей на цю тему [2, 3, 4, 5, 7].

Унікальність цього письменницького угруповання полягала в тому, що молоді, невідомі ще вчора солдати вирішили створити нову літературу, відірватися від досвіду своїх літературних батьків. Крах ілюзій та надій про світле майбутнє з уст “учорашніх” політичних лідерів, руїни міст й переоцінка цінностей призвели до потреби висловити все пережите й побачене на папері інакше, аніж це робили раніше. Дебютанти бралися за перо з метою розповісти про вистраждане. Їхнім героєм ставав чоловік на війні, досить часто загнаний туди не за власним бажанням, він пізнав жахи окопного життя, голод, холод, загибель друзів і близьких, бомбардування та руїни, він повертався у зруйнований, пограбований дім – чоловік у відчаї, він втратив віру в себе, у людей, він не знає, як йому жити далі.

Більшість початківців не мала вищої освіти, а тому своєрідною “літературною академією, заміною літературної столиці” [2, с. 14] для них стали зібрання “Групи 47”. Це угруповання називали ще зразком демократії, якщо врахувати той факт, що з 1933 по 1945 рік не відбувалося літературознавчого й інтелектуального дискурсу, а також той факт, що юність більшості літераторів припала на диктаторський режим правління Гітлера й націонал-соціалістичної партії. Саме тут почала творитися нова німецька література й літературознавча критика, основними критеріями оцінювання художніх творів були висловлювання запрошених письменників, журналістів та інших присутніх. Таким чином, згодом утворилася плеяда відомих сьогодні в Німеччині літературних критиків.

Угруповання виникло 6 вересня 1947 року, тобто у перші роки після розгрому фашистської Німеччини як творчий союз молодих літераторів, який рішуче й ефективно визначав упродовж двох десятиліть (вересень 1947 – жовтень 1967) розвиток західнонімецької літератури. Зібрання слугували для письменників-початківців своєрідною школою й не лише, оскільки в повоєнній Німеччині після краху всіх ідеалів не було якогось певного осередку для творчої молоді. Як стверджує Людвіг Арнольд: “Для одних вона була місцем зібрання нової німецької повоєнної літератури, для інших – як єдина варта уваги опозиція до політики “реставрованої республіки” Конрада Аденауера” [1]. Адже основоположниками повоєнної західнонімецької літератури були не “внутрішні” чи зовнішні емігранти, а власне абсолютно нові й нікому невідомі в письменницькому колі люди. Вони виринули з потоку обірваних й голодних солдат, тих, хто вчора повернувся з фронту додому, тих, хто був реальним свідком усіх безчинств під час панування нацизму й фашизму. Більшість з них не були особливо юними, тридцяти- й сорокарічні чоловіки й жінки, які прийшли в літературу без жодних авторитетів й без освіти, прагнули передати власний досвід й намагалися вкласти його в площину слова. А тому не випадковим є той факт, що в той час одна за одною з’являються особливі книги – щоденники, спогади, записки, мемуари, листування тих осіб, які не були професійними письменниками, а лишень тими, хто спостерігав й пережив усі жахи націонал-соціалістичної диктатури.

Більшість письменників, митців, інтелектуалів Німеччини не сприйняла антигуманних ідей націонал-соціалістичної партії. Вони вважали війну найбільшим безглуздом, злочином проти людства. Поразка у війні прирівнювалася до краху, загибелі цілої країни. Певним чином так і було, оскільки за період фашизму в Німеччині було знищено тисячі небажаних книг, було придушено будь-яке вільнодумство. Наприкінці 1940-их років у ситуації повної духовної кризи, песимізму, спустошеності в літературу входить нове покоління, яке проголошує, що воно починає все з нуля, говорять про нульовий пункт. “Письменники, які зорганізувалися на початку 1947 року, були зранені тогочасним суспільством, яке в цілому було винним за скоєне, вони свідомо належали до цього суспільства й не ухилялися від особистої відповідальності. Проте вони були натхненні у своєму бажанні змінити майбутнє – а тому ключова фраза “почати все з нуля” була описом не лише тогочасного стану, але й бажанням об’єднатися з тими, хто вважав своїм обов’язком змінити щось у майбутньому, в якому це суспільство несло свою історичну провину” [1].

“Група 47” була не лише літературним об’єднанням, але й втіленням певної художньої тенденції, стилю сприйняття дійсності, своєрідною духовною категорією,

яка виявилася різним чином у музиці, живописі, театрі, кіно, архітектурі, періодиці, на радіо й телебаченні і навіть у політиці. Тому тепер підкреслюють особливу роль авторів "Групи 47" у справі становлення демократії в країні: "Всі вони, від Андерша, Енса, Граса, Бахман до Белля, наставляли республіку шляхом критики й конфліктів доти, доки вона не досягла зрілості ліберальної демократії" [8]. Отож "Групу 47" можна вважати і суспільно-політичним об'єднанням, в якому література виявилася найпридатнішим або, за словами Брехта, "найзручнішим засобом осягнення дійсності" [8].

"Що таке Група 47? Це – коло друзів" [1]. Таке визначення дав письменник Ганс Вернер Ріхтер. Але ці слова є занадто скромними, адже "Група 47" була найвпливовішим об'єднанням німецьких письменників повоєнної доби. Досить скоро вона стала "місцем зіткнення ринку, мистецтва й політики". Вона визначала літературне життя тодішньої Німеччини. Варто зазначити, що саме зустріч письменників у тому форматі, який запропонував Ріхтер, із залученням телебачення, журналістики й літературознавчої критики, нові форми презентації письменниками своєї творчості – усе це було суттєвою відмінністю від того, що існувало раніше. Власне, це були перші кроки, які з часом виведуть літературу на інший рівень. Ганс Ріхтер чітко усвідомив, що письменники теж потребують певного простору для саморепрезентації, й новітні технології в галузі радіо й телебачення активно сприяли поширенню інформації про нові обличчя в літературі.

Ріхтер був ініціатором створення й одночасно сірим кардиналом цього товариства, оскільки тільки він визначав учасників і особисто організовував щорічні зібрання групи, розсилаючи листівки-запрошення. "У своїх виступах він поставав обоюдолюбним і вільно мислячим деспотом", – згадує про Ріхтера Гюнтер Грас, який став членом групи 1955 року. "Те, що він казав, ставало правилом, так було заведено. Не було жодних принципових дискусій" [6, с. 243], – стверджує Грас. Варто зауважити, що Ріхтер сам двічі виступав зі своїми текстами перед іншими, проте жодного разу він не мав успіху як письменник і його тексти зазнавали нищівної критики серед соратників. Згодом він зосередився лише на ролі беззаперечного керівника. "Група 47" з часом набула потужного значення й була визнана не лише в Німеччині, але й в усьому світі.

Історія "Групи 47" ділиться на три періоди: 1947–1952 рр. – період пошуку молодих й талановитих людей, навчання й набуття майстерності. За певних історичних обставин надолуження в естетичі супроводжувалося осмисленням: "непереборного минулого", антифашизму, антимілітаризму, антитоталітаризму. Ці основні постулати й визначали центральну проблематику творів "Групи 47" впродовж усієї її історії. На початку 1950-их з посиленням у ФРН реакції на творчість авторів Групи виникає тема "непереборного теперішнього". 1953–1962 рр. – період тріумфу "Групи 47", активної діяльності її членів у політичному та культурному житті ФРН, міжнародне визнання цього літературного угруповання. 1963–1967 рр. – період наростання кризи в "Групі 47". У ФРН посилюється політизація суспільного життя, члени ж групи продемонстрували певну слабкість власних ідеологічних переконань, що призвело до непорозумінь поміж авторами, а згодом і до розпаду Групи.

Значним явищем у формуванні "Групи 47" було перебування багатьох її майбутніх членів у таборах для військовополонених у США. Вплив американської культури на молодих та натхнених солдатів був дуже сильним. Саме тут виходить друком журнал "Der Ruf" (Ruf – заклик) з березня 1945 по квітень 1946 р. довкола цього журна-

лу об'єдналися такі молоді письменники й публіцисти, як А. Андерш, Г. В. Ріхтер, В. Шнурре, В. Кольбенгоф, Г. Айх та інші. Всі вони пройшли через "Навчальний центр для військовополонених", слухачі якого згідно з програмою "перевиховання" німецького народу, розробленою в США, мали би стати провідниками американської політики у повоєнній Німеччині. Натхнені ідеями "нового курсу" Рузвельта, вони вірили у можливість духовних і соціальних змін у країні. Звідси така жага до публіцистики, адже в табірній періодиці з'являються друком їхні перші твори. Однак розчарування в американських ідеалах свободи й демократії настає одразу після повернення на батьківщину, коли молоді німці переконалися у невідповідності слів і вчинків своїх наставників.

Усі ці настрої знайшли своє відображення у публікаціях "Der Ruf". Цей журнал виник за ініціативи налаштованих на антифашистську політику німецьких військовополонених. Основна ідея створення полягала у демонстрації антинацистської ідеології, вироблення принципів демократичного оновлення повоєнної Німеччини. Така ж ситуація склалася і в Західній Німеччині, а тому майбутня література ФРН починалася одночасно на батьківщині, а також у таборах у США. Таким чином, свій перший літературний досвід А. Андерш, Г. В. Ріхтер, В. Шнурре та інші здобули саме в США. Їхні перші твори були написані чи надруковані спочатку в Америці, а вже пізніше у 1946–1949 рр. стали відомі німецькому читачеві на батьківщині. Так, роман В. Кольбенгофа "Від нашої плоті і крові" був написаний у США, де отримав першу премію "Der Ruf", частини цього твору друкувалися в зарубіжній і німецькій періодиці, однак лише наприкінці 1947 р. роман вийшов окремим виданням у Німеччині. Цей твір мав значний вплив на тодішню молодь, адже головним героєм постав 17-річний солдат, обдурений нацистськими лозунгами, фанатично вірний фюрерові й Третьому рейху. Перебуваючи у таборі, Кольбенгоф бачив цих знедолених, вигнаних і нещасних молодих людей з "хворим" серцем, яким і адресував свою книгу.

У серпні 1946 року А. Андерш та Г. В. Ріхтер організують друк журналу "Der Ruf" у Німеччині, а саме в Мюнхені. Спочатку журнал мав популярність, однак слід зазначити, що на той час у країні існувало близько 600 періодичних видань. Така ситуація була зумовлена потребою німецької інтелігенції висловити свою позицію щодо становища в країні. Більшу частину журналів публікували статті й дописи від "внутрішньої еміграції". "Der Ruf" натомість мав підназву "Незалежний журнал молодого покоління" й виражав настрої німецької молоді, перш за все найбільш радикальної її частини – колишніх військовополонених. Програмні статті А. Андерша "Молода Європа формує своє лице", Г. В. Ріхтера "Чому мовчить молоде покоління?" й Г. Хокке "Німецька каліграфія, або Блиск й убогість сучасної літератури" були спрямовані саме до цієї аудиторії. Деякі з них із часом перетворилися на естетичні маніфести повоєнної західнонімецької літератури. Основною їхньою ідеєю була єдність Німеччини.

"Der Ruf" дав можливість публікуватися молодим й недосвідченим письменникам, він став своєрідним стартовим майданчиком для багатьох літераторів, яких пізніше визнають не лише на батьківщині, але й далеко за її межами. Тут літературна молодь проходила свою творчу практику, виробляючи власний стиль й вивіряючи свою мову, стверджуючи естетичні позиції. Значна кількість віршів, оповідань, новел, фрагментів з майбутніх романів була опублікована саме в цьому журналі.

Від початку членами "Групи 47" були трохи більше десяти авторів, однак вже до 1960 року у склад угруповання входило близько 200 письменників, критиків, видавців і журналістів. Одного разу на прохання показати весь список членів Ріхтер заявив, що цей список відомий лише йому і він не має наміру його оголошувати. Звично із групою ототожнюють імена Альфреда Андерша, Гюнтера Айха, Генріха Белля, Вальтера Єнса, Вольфдїтріха Шнурре, Гюнтера Граса, Уве Йонзона, Інгеборг Бахман, Вольфганга Кеппена, Зігфріда Ленца та багато інших. Однак з 1960-х років ці письменники віддаляються від групи, з'являючись на засіданнях лише зрідка. Звісно, творчість не всіх цих письменників стала значним явищем у повоєнній літературі Німеччини, однак усі вони зуміли створити ту творчу й неповторну атмосферу, яка панувала на всіх засіданнях "Групи 47". Саме Генріх Белль і Гюнтер Грас стали пізніше репрезентантами німецької літератури у світі, отримавши Нобелівську премію з літератури у 1972 та 1999 роках відповідно.

Оскільки більшість молодих літераторів ще вчора були на фронті, це й визначило основну тематику їхніх творів. Так зване покоління "тих, що повернулися" писало *про війну, руйни, розруху, лазарети, бомбосховища, чорний ринок, про покалічених фізично й морально людей у рваних шинелях*. Однак їхні описи не зводилися лише до реєстрації побаченого й пережитого, письменники намагалися проникнути "рентгенівським" оком крізь оболонку "актуального", зобразити конфлікти, переживання, страждання людини. У зв'язку з темою вини за жорстокі злочини проти людства порушувалися теми передісторії та історії Третього рейху, расової доктрини нацизму, опору та еміграції.

Зустрічалися письменники двічі на рік. Зустрічі тривали зазвичай по кілька днів й проводилися без конкретної програми. Потрапити на таке зібрання можна було лише за наявності відповідного запрошення, надісланого Г. В. Ріхтером. Авторитет, талант і особистий шарм Ганса Вернера Ріхтера сприяли довготривалому існуванню письменницького об'єднання. Адже це угруповання не мало жодного статуту, жодної чіткої літературної програми, чітко визначених учасників чи членських квитків. Вона ніде не була зареєстрована й не мала жодної ліцензії. Однак із плином часу утвердилися певні правила ведення дискусій: відмова від будь-яких доповідей; публічне читання лише неопублікованих текстів; відкрите обговорення прочитаного тексту без жодних особистісних проявів до автора чи до його творів, написаних раніше. Критикували лише конкретні тексти, жодних принципів дискусій, жодних особистих конфліктів. Автор, який читав свій твір присутнім, повинен був сидіти поруч із Ріхтером на "електричному кріслі". Відповідати на критику чи реагувати у будь-який інший спосіб було заборонено. Існувало також жорстке правило: якщо слухачі впродовж читання письменника підіймали руку з промовистим жестом давньоримських богів (із опущеним великим пальцем донизу), висловлюючи таким чином своє невдоволення, то промовець одразу припиняв свій виступ. Деякі письменники сприймали це як своєрідні тортури. Дехто після такої "процедури" взагалі покинув письмо. Однак Г. Грас вважає, що "Група 47" була "безцінним джерелом натхнення". Такі зустрічі завершувалися особливим ритуалом – голосуванням на питання, кому буде присуджено чергову премію "Групи 47". Рішення, звісно, викликало великий резонанс у суспільстві, й таким чином підвищувало авторитет Групи.

Своєму 20-річному існуванню "Група 47" завдячує винятково Гансу Вернеру Ріхтерові. Скажімо, Альфред Андерш на початку утворення групи особливого інтересу

до неї не проявляв. Г. В. Ріхтер пише про те, що Андерш заявив колегам з журналу "Das Ruf", що досягне слави Томаса Манна і стане навіть ще відомішим. Спочатку Андерш намагався вмовити Ріхтера зробити із "Групи 47" щось на зразок теоретичного семінару або, як він висловився пізніше, "академію у високому смислі цього слова, своєрідний Олімп". Звідси його постійне прагнення виносити на обговорення групи теоретичні проблеми, заклик до створення літературної програми. Власне, його знаменита доповідь "Німецька література перед рішенням", яку він прочитав на другому засіданні групи у 1947 р., й була програмою об'єднання молодих літераторів, хоча офіційно як програмний документ вона не затверджувалася. Ця доповідь була винятком, оскільки Г. В. Ріхтер з першого засідання чітко зазначив: жодних дебатів про літературу й політику; він побоювався, що такі дискусії порушать гармонію та однастайність поміж авторами. Проте власне тут Андерш порушив проблему тогочасної творчої молоді, а саме зобразив той стан, в якому перебували вже не дуже юні, проте цілком невідомі письменники, які з'являлися на сцені німецької повоєнної літератури. Автор звертається до екзистенційної філософії Сартра й використовує його поняття вироку, рішення, яке виносить у назву доповіді. Йому йдеться насамперед про своєрідне самоочищення як певний акт вироку, тобто очищення від минулого і всього, що з ним пов'язує. Мовиться лише про майбутнє, яке відкрите перед їхнім поколінням. Саме в цих тезах лежить прихована ідея своєрідного "нульового пункту", який пов'язують із виникненням "Групи 47". В одній зі своїх радіопередач 1949 року Альфред Андерш зазначає: "Усіх цих цілком різних особистостей з характерами поєднує одна потужна складова. Її можна позначити як людська та творча дружба, міцне товариство. Це слово є доволі неточним й обтяжене історично. Останні товариші померли під Сталінградом, так гласить відома солдатська поговорка. Та все ж: "Група 47" утворилася саме завдяки усвідомленню спільного досвіду. І цей досвід полягає не лише в зовнішніх історичних подіях, а в усвідомленні як саме його подолати" [1]. Та спроба Андерша створити елітарний заклад не мала успіху, а після різкої критики його оповідань на засіданні угруповання письменник втратив до неї інтерес.

Якщо Андерш вмовляв Ріхтера змінити лише основну спрямованість "Групи 47", то Г. Белль, який з'явився на засіданнях групи у 1951 р., вже через декілька років закликав Ріхтера розпустити її. У своїй промові з приводу одержання Нобелівської премії Белль не згадав про угруповання, хоча Ріхтер відзначає, що, на думку журі, нагороду отримує вся група. Ріхтер також зазначає, що Белль не хотів належати до жодної групи, був одинаком, для якого лише його власна совість, його власні думки і вчинки мали значення.

Розпустити об'єднання пропонував і Вальтер Єнс, стверджуючи, що свої можливості вона вичерпала. Однак Ріхтер заявляє, що у Єнсі говорила скривджена свідомість, бо двічі премії групи отримували не він, а інші. До того ж Єнс був прихильником художньої манери Кафки, а угруповання пропагувало різку сатиру на сучасну дійсність, яка стала основною зброєю проти реваншизму, мілітаризму та неонацизму аденауерівського уряду. Тема "непереборного минулого" набула нового звучання. На перший план вийшла тема "**непереборного теперішнього**", яку розглядали крізь призму минулого, бо у небезпечних тенденціях розвитку західнонімецького "суспільства споживання" нечітко проглядалися риси фашистської диктатури.

Члени угруповання уникали авторитетів, вільно висловлювалися, різко критикували. На початку 1950-х рр. атмосфера "інтимного кола друзів" змінилася атмосферою академічного диспуту, на засідання запрошували критиків, представників преси, радіо, телебачення, видавництва. Дух вільного обміну думками був витіснений духом суперництва. Ріхтер згадує, що коли запитав Інгеборг Бахман, яка 1953 року стала лауреатом премії "Групи 47", куди поділися всі інші члени групи, ніхто не дає про себе знати, то Бахман відповіла: "Вони сидять за своїми шкільними завданнями <...> Через чотири тижні має відбутися засідання групи. Як ти цього не розумієш" [8].

Така зміна атмосфери спричинилася до того, що тон почали задавати критики, а не письменники. Як відомо, автори творів, які обговорювалися, не мали права голосу, але пізніше, коли вони могли висловлюватися з приводу інших авторів, віддавали це право критикам. Так Єнс-письменник став Єнс-критиком, думка якого була вирішальною. Відтак "Група 47" породила плеяду критиків, серед яких Марсель Райх-Раніцький, Вальтер Єнс, Ернст Блох, Гельмут Карасек, Ганс Майєр та ін. Із задоволенням Ріхтер згадує засідання "Групи 47" у Швеції (1964), коли саме критика разом із Енценсбергером та Грасом вразили публіку "своєрідним критичним концертом". Як писали шведські літературні критики, "дайте їм телефонну книгу, вони і її розберуть на кісточки за допомогою своїх критичних і прекрасних тез" [8]. Саме Інгеборг Бахман була тією, хто відмовляв Ріхтера від того, щоб покінчити із групою. Для неї це об'єднання було своєрідним творчим мотором, постійною рухливою силою. Літературна молодь завадала Ріхтеру і багато клопотів, адже впорядкувати, організувати й помирити між собою таких різних митців було нелегкою справою.

І все ж після припинення існування "Групи 47" у періодичних виданнях лунало ще впродовж кількох років питання: "Чи потребуємо ми знову письменницьке угруповання на кшталт "Групи 47"? Щороку з'являлися як противники цієї ідеї, так і ті, хто відстоював права на існування об'єднання. Літературознавець Марсель Райх-Раніцький інсценував літературний конкурс імені Інгеборг Бахман у Клагенфурті, який базувався на основних засадах й традиціях "Групи 47". Гюнтер Грас створив з власних коштів премію імені Альфреда Дьобліна, яка присуджувалася письменникам на зразок премії "Групи 47", тобто відбувалися зустрічі з публічним читанням художніх творів й обов'язковою дискусією та обговоренням почутого.

Особливе ставлення у членів групи було до німецької внутрішньої еміграції. Молоді літератори закидали звинувачення письменникам старшого покоління у їхній бездіяльності, у тому, що вони пишуть про "високі матерії", що вони відірвані від реального життя. Ріхтер у своїх спогадах зауважує, що "еміграція була "законсервованою" літературою двадцятих років, законсервований стиль, законсервована мова, законсервована методика, яка у 1947 році вже була застарілою й належала зовсім іншій епосі" [8]. Власне таке ставлення було зумовлене ще й тим, що нова генерація інакше тлумачила роль письменника в суспільстві. В. Шнурре відверто говорив про неприйняття стилю письма класиків, які оспівували високі почуття, намагаючись відгородитися таким чином від концтаборів й полів битв, "хоча Освенцим і всі жахіття минулої війни змінили букви й слова, поняття й символи" [8]. З другого боку, критики звинувачували групу в тому, що саме через них багато емігрантів не повернулося у ФРН. Адже вони не зуміли вже повернути собі попередню славу, яку мали до еміграції. Хоча Ріхтер

відкадає ці звинувачення, вказуючи на те, що не угруповання, а політична ситуація в Німеччині була тому виною.

Також серед літературних критиків панувала думка, що лише ті письменники, які під час війни перебували в Німеччині, здатні правдиво й фактично відтворити німецьку трагедію. Томас Манн від початку не вважав членів “Групи 47” серйозними письменниками й свого часу назвав це угруповання “галасливою літературною ватагою” [1]. Певно, що надто великим був розрив між різними поколіннями. Й, очевидно, що визнані вже письменники не входили до “дружнього” кола друзів Ганса Вернера Ріхтера, по-перше, через свій вік, а, по-друге, через той “історичний” досвід, який вони набули з роками й проти якого активно протестували члени угруповання. Письменники-емігранти навряд чи сіли б на “електричний стілець” для того, щоб почути різку критику на свою адресу від молодих, запальних, ще невідомих людей.

Особливий розділ в історії “Групи 47” – це поява Петера Гандке 1966 року на зустрічі в Принстоні (США). Він зірвав заведений порядок виступів своїм лаянням публіки і проголосив тим самим наближення нових горизонтів німецької літератури. При цьому Гандке звинувачував усю повоєнну літературу: “Тут, як і в усій німецькій літературі, панує описова імпотенція – якщо більше нічого не вмієш, то можна хоча б щось описувати, – відсутнє будь-яке творче начало, будь-яка існуюча думка чи недоумкувата проза є глупими, дурнуватою є й недоумкувата критика, методи якої відповідають хіба що старій описовій літературі, й тому все інше ця критика може лише облягати або проголосити нудним” [7, с. 97]. Це був бунт молодого покоління проти старшого. П. Гандке та його прихильники звинувачували письменників “Групи 47” в “імпотенції описування”, неспроможності штучною літературною мовою відтворити реальність. Ясності, цільності й значущості Гандке протиставив складність, непередбачуваність й невловимість життя. “Розжований” письменниками світ, на думку Гандке, не мав нічого спільного з дійсним світом, який неможливо вкласти у вигадану цільну концепцію й навіть описати словами. Письменник може лише фіксувати невпорядковані фрагменти, він не повинен прагнути ясності, а головне – зв’язувати в єдине ціле думки й дії своїх героїв. Зрозуміло, що виступ Гандке із читанням “Рознощика” зустріли без особливого ентузіазму. Та, незалежно від цього, ситуація навколо “Групи 47” вже була відзначена стагнацією. Гандке з’явився в потрібний час у потрібному місці. З іменем Гандке пов’язують кінець Групи, але й без нього цей кінець наближався. 1967 року Група завершила своє існування, хоча офіційно вона проіснувала до 1977 р.

Упродовж свого існування письменницьке об’єднання неодноразово змінювало склад присутніх, а також нерідко перемилювалися провідні естетичні й стилєві тенденції, однак незмінними залишалися вищі цілі художньої творчості – суспільні й політичні. “Від початку створення “Група 47” була одразу політичним й публіцистичним об’єднанням. Її створили не літератори, а політично заангажовані публіцисти з літературним честолюбством. Їхні наміри можна зрозуміти, лише виходячи з розгрому Третньої імперії й атмосфери повоєнних років. Вони прагнули чого би це їм не коштувало назавжди запобігти повторенню того, що вже одного разу відбулося, й одночасно вони бажали поруч з засадами нової демократичної Німеччини й кращого майбутнього закласти наріжний камінь нової літератури, яка була б свідомою тієї відповідальності за подальший соціальний й політичний розвиток” [7, с. 28], характеризує у своїх спогадах

Г. В. Ріхтер "Групу 47". Отож, основною тенденцією, що об'єднувала усіх письменників, була незмінна: антифашистська, антимілітаристська й антитоталітаристська. Вона виявлялася насамперед в актах громадянської активності групи, зокрема в колективних протестах проти атомного озброєння Німеччини у 1958 р., проти американської війни у В'єтнамі 1965 р., проти поліцейського терору в Західному Берліні (пов'язаному із вбивством студента Бенно Онезорга 1967 р.), а також у незмінному критичному ставленні до аденауерівської політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Arnold H. L.* Aufstieg und Ende der Gruppe "47" // Bundeszentrale für politische Bildung, 6.06.2007 – Режим доступу до: <http://www.bpb.de/apuz/30413/aufstieg-und-ende-der-gruppe-47?p=all>.
2. *Arnold H. L.* Die Gruppe 47. – Reinbeck : Rowohlt Verlag, 2004. – 160 S.
3. *Böll H.* Angst vor der Gruppe 47 // Bundesrepublikarisches Lesebuch. – München, 1978. – S. 508.
4. *Böttiger H.* Die Gruppe 47 Als die deutsche Literatur Geschichte schrieb. – München : DVA, 2012. – 480 S.
5. *Braese S.* (Hrg.) Bestandsaufnahme: Studien Zur Gruppe 47. – Berlin : Erich Schmidt, 1999. – 300 S.
6. *Grass G.* Bem Häuten der Zwiebel. – Göttingen: Steidl Verlag, 2006. – 450 S.
7. *Richter H. W.* Mittendrin Die Tagebücher 1966-1972. – München : C. H. Beck Verlag, 2012. – 383 S.
8. *Struk L.* Dichtung und Wahrheit über die "Gruppe 47". – Режим доступу до: <http://www.glanzundelend.de/Artikel/abc/b/boettiger-richter-gruppe47.htm>

Стаття надійшла до редколегії

01.12.2015 р.

Статтю прийнято до друку

20.01.2016 р.

ROLE AND FUNCTIONS OF THE LITERARY ASSOCIATION "GROUP 47" IN THE LITERARY PROCESS OF GERMANY

Sofiya Varetska

*Ivan Franko National University of Lviv
(1, Universytetska st., Lviv, 79000)*

The literary process in Germany in the second half of the 20th century is analyzed. The formation and the role of the literary association "Group 47" in social and political life of the country is considered in particular. Main features of the writers' oeuvre are distinguished while paying attention to the personality of the group organizer, Hans Werner Richter.

The defeat in the Second World War, the collapse of Hitler's Nazi dictatorship led to the transformation of the outlook of many writers. There is a limit among writers who lived and worked before the Second World War and after the defeat, were the notion of "we" and "they", "old" and "new". This "new" world began to bear new faces and before unknown writers who sought a new way to recreate their feelings and attitude : it was a literature of

witnesses. Thus, the literary association “Group of 47” was formed, which played a significant role in shaping the literary process in Germany after World War II. Activities of the group are called the turning point, the beginning point of “new” German literature. Despite the fact that today there is no unanimous opinion among literary scholars about the proper role of this group in the literary process one can not deny the fact that it was the most influential association of the postwar era in Germany. It should be noted that, in fact, recently re-grown literary interest of German researchers in the “Group of 47”, and many books, diaries, memoirs and articles on the subject appeared for the past 20 years.

Keywords: “Group 47”, literary association, post-World War II German literature, witness literature, Hans Werner Richter.